
Fine Arts in Dr Seyed Hossein Nasr's Thought

Mahbubeh Moghimnejad Hosseini

PhD Candidate, Department of Philosophy of Art, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran. s.m.moghimnejad@gmail.com

Amir Maziar (corresponding author)

Assistant Professor of Philosophy of Art Department, University of Arts, Tehran, Iran. Maziar1356@gmail.com

Abstract

With the arrival of the modern era in west civilization and with major changes took place in the social, cultural, artistic, and other fields. The effects of this trend in the field of art are visible as one of the concepts of the new era with the emergence of fine art in the 18th century. Following the changes in the West, different theorists have expressed many different critical views on the fine arts. Among the theorists who have presented critical views about these modern times, especially about the fine arts is Dr. Seyed Hossein Nasr who presents his critical views about fine arts, architecture, poetry etc. and then expressed his opinions about this different type of Arts. He criticized and reviewed fine arts from a traditionalism position. In this paper [article], Nasr's view of the concept of fine arts, the way these arts emerge, its cultural and content characteristics have been studied. According to Dr. Seyed Hossein Nasr, the art of this era, on the one hand, reflects western culture and its crises, and on the other hand, has played a significant role in creating a new cultural space and the art itself has become a decorative object, which has separated art from its traditional trend. The research method of this article is descriptive and analytical and the tool for collecting information is library.

Keywords: Traditionalism, Fine Arts, Modern Era, Dr. Seyed Hossein Nasr.

Type of Article: **Original Research**

Received date: **2020.11.18**

Accepted date: **2021.9.15**

DOI: [10.22034/jpiut.2021.42912.2716](https://doi.org/10.22034/jpiut.2021.42912.2716)

Journal ISSN (print): **2251-7960** ISSN (online): **2423-4419**

Journal Homepage: www.philosophy.tabrizu.ac.ir

Introduction

Traditionalism or the school of immortal wisdom as a contemporary intellectual-philosophical current was opposed to modernism, the followers of this current of thought are called traditionalists or preachers of eternal wisdom.

In traditionalist thought, traditional arts have a valuable place, which has led them to critique the fine arts of modern times. Among the traditionalists who have paid attention to the art of the modern era, we can mention Dr. Seyyed Hossein Nasr, who has criticized the art of the modern era based on his traditionalist thought.

Traditionalists and the modern era

With the onset of modernity in the West, advances in science and technology began. In contrast to modernism, the school of traditionalism emerged as a critical current. Traditionalists have associated the modern age with the worldly knowledge, which focuses on the superficial. Given the fundamental developments of this era, we can point to the role of art in the descent of material man in the modern world; In the minds of traditionalists, the role of art has been a fundamental and pivotal element, in the sense that the art of the modern era, which is referred to as the fine arts, is a manifestation of the new stages of man's inner fall from the spiritual model .

Dr. Seyyed Hossein Nasr and the Modern era

The developments of the modern era can be seen in the art of this era. So that Dr. Nasr considers the art of this period to be devoid of any esoteric relationship and taste wisdom. And it is considered a folk art that depicts the image of a material man far removed from the truth in the outside world.

Therefore, he does not consider the creative process of man as a means of remembrance and the process of internalization, but considers this process as a means of keeping man away from the general origin and

origin, which distorts the truth of man as the face of God and turns it into The originality of the mind becomes individualistic.

The concept of fine arts in the modern era

the beginning of the modern era, art has been separated from human life and has given way to decorative and machine products.

According to this principle, the beautiful art of the modern era can be expressed in this way. Individualism without a definite order, preoccupation with innovation, and creativity and aesthetic originality, which ignored the moral, intellectual and intellectual functions of art, of which it was an integral part in previous eras. In addition to the developments in the art of the modern era, one of the most important factors influencing the art of this era is technology. So that it can be considered the main concern of Dr Nasr in the modern era, which is a technology influenced by modern science.

Conclusion

Dr. Nasr considers the art of the modern era as "arena" as an arena to reflect the developments of this era. Fine arts are the product of their time and are in line with the technology and innovations of the time. The technology of the modern age is a culture of its own that opposes the human soul as a mortal being and is at odds with the spiritual relationship between man and the objects he creates in traditional societies. This can be seen in the fine arts of the modern era, such as the visual arts, architecture and poetry. Dr. Nasr has some criticisms of these arts. In referring to the traditional society, he knows everything about spirituality, but the modern age disrupted man's relationship with God and human life became devoid of spirituality.

References

- Al-Domodo, Kent (2016) *Traditionalism of Religion in the Light of Immortal Philosophy*, trans. Reza Korang Beheshti, Tehran: Hekmat Publications. (in persian)

- Nasr, Seyed Hossein (2012) *Islam, Science, Muslims and Technology, Conversation with Muḥaffar Iqbal*, trans. Hossein Karami, Tehran: Institute of Culture and Thought. (in Persian)
- Kumaraswamy, Ananda (2010) "The Nature of Medieval Art", *Collection of Articles on the Philosophy of Christian and Oriental Art*, pp. 158-167, trans. AmirHossein Zikrgoo, Tehran: Academy of Arts Publications. (in persian)
- Quinn, William (2016) *The Only Tradition*, trans. Rahim Ghasemiyani, Tehran: Hekmat Publications. (in persian)
- Gat; Bryce et al. (2007) *Encyclopedia of Aesthetics*, trans. the group of translators, Tehran: Academy of Arts. (in persian)

هنرهای زیبا در اندیشه دکتر سیدحسین نصر

محبوبه مقیم نژاد حسینی

دانشجوی دکتری، گروه فلسفه هنر، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود،
ایران. s.m.moghimnejad@gmail.com

امیر مازیار (نویسنده مسئول)

استادیار گروه فلسفه هنر، دانشگاه هنر، ایران. Maziar1356@gmail.com

چکیده

در مغرب زمین با ورود به دوران متجدد، تحولات عمده‌ای در زمینه اجتماعی، فرهنگی، هنری و... صورت گرفته است. تأثیرات این روند در عرصه هنر با پیدایش مفهوم «هنرهای زیبا» در قرن هجدهم، به عنوان یکی از مفاهیم عصر متجدد قابل مشاهده است. در پی تغییرات صورت گرفته در غرب، نظریه پردازان، دیدگاه نقادانه متمایزی در باب هنرهای زیبا بیان نموده‌اند. از جمله نظریه پردازانی که در این حوزه نظرات و دیدگاه نقادانه‌ای نسبت به دوران متجدد و به طور خاص هنرهای زیبا ارائه نمود، دکتر سیدحسین نصر است، که از موضعی سنت‌گرایانه به نقد و بررسی هنرهای زیبا همچون معماری، هنرهای تجسمی، شعر پرداخت و نظراتی در این حیطه بیان نموده است. در این مقاله دیدگاه دکتر نصر نسبت به مفهوم هنرهای زیبا، نحوه پیدایش این هنرها، ویژگی‌های فرهنگی و محتوایی آن مورد بررسی قرار گرفته است. مطابق دیدگاه دکتر نصر، هنر این دوران از سویی منعکس‌کننده فرهنگ غرب و بحران‌های آن است و از سویی دیگر در ایجاد فضای فرهنگی جدید نقش بسزایی داشته و خود نیز به شی‌تزیینی مبدل شده، که این امر هنر را از روند سنتی خویش جدا ساخته است. روش تحقیق این نوشتار توصیفی و تحلیلی و ابزار گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است.

کلید واژه‌ها: سنت‌گرایی، هنرهای زیبا، دوران متجدد، دکتر سیدحسین نصر.

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۸/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۹/۲۲

مقدمه

سنت‌گرایی (Traditionalism) سابقه‌ای کمتر از یک قرن دارد، این جریان از اوایل قرن بیستم، با رنه گنون (René Guénon)، عالم، حکیم و عارف (۱۹۵۱-۱۸۸۲) فرانسوی آغاز شد. به همین دلیل پیروان این جریان فکری او را پدر مکتب سنت‌گرایی می‌دانند (الدومدو، ۱۳۸۹: ۱۹)؛ زیرا وی نخستین فردی بود که در غرب به احیای اندیشه سنت‌گرایی پرداخت. با تلاش‌های گنون و کوماراسوامی (Ananda Coomaraswamy) هنرشناس، حکیم و متفکر سیلانی (۱۹۴۷-۱۸۷۷) این جریان فکری هویت مشخص و مستقلی یافت. علاوه بر آن با کوشش سایر سنت‌گرایان که می‌توان از آن جمله به «فریتیف شوآن» (Frithjof Schuon)، «تیتوس بوکهارت» (Titus Burckhardt)، «مارتین لینگز» (Martin Lings)، «سیدحسین نصر» (Seyyed Hossein Nasr) و... اشاره کرد، اندیشه سنت‌گرایان (traditionalist) ترویج و تشریح شده است و نظر اندیشمندان بسیاری را به خود جلب کرده است. به گمان سنت‌گرایان، سنت (tradition) مجموعه حقایقی است که اختصاص به زمان و مکان خاصی ندارد. آنان خواهان خروج از بحران مدرنیته (The crisis of modernity) و بازگشت به سنت حاکم در تمدن‌های سنتی هستند. در اندیشه سنت‌گرایان، مفهوم «سنت» از اهمیت بسزایی برخوردار است و زیربنای اصلی اندیشه آنان است (نصر، ۱۳۸۰: ۴۹۵).

در اندیشه سنت‌گرایان، هنرهای سنتی (Traditional art) از جایگاه ارزشمندی برخوردار است و در عین حال همین امر موجب نقد آنان به هنرهای زیبای (Fine arts) مدرن شده است. با ورود به دوران متجدد، هنر از اصول معنوی و روند سنتی خویش مجزا گشت و بر طبق نظام نوین معرفتی بر پایه تجربه و استعداد ذهنی شکل جدیدی با عنوان هنرهای زیبا به خود گرفت. جامعه اروپایی در دوران متجدد که توأم با انقلاب تکنولوژیکی است موجب تغییرات اساسی در هنر شد به طوری که میان هنر مفید (کاربردی) و هنر ظریف یا زیبا تفاوت ایجاد نمود. در این تمایزگذاری، مرزهای شناسایی هنر از یک سو و صنعت و فن از سوی دیگر باز شناخته شد. در نتیجه آن بحث‌های مرتبط با نبوغ، خلاقیت و زیبایی پس از این تحولات شکل گرفت. علاوه بر آن مقوله مهارت دست که هم در مفهوم تخته و هم در مفهوم (art) آرت قرار داشت، دیگر به

مفهوم گذشته خود نماند و در کاربرد نوین به صورت تکنیک به حوزه صنعت و فن منحصر شد و آرت در شکل تازه‌اش، نمایش احوالات درونی هنرمند و انعکاس حیات اجتماعی در دستاورد شخصی شد. هنرهای زیبا به صورت هنرهای تجسمی، شعر، معماری و... به ظهور رسید (الدمو، ۱۳۹۵: ۲۲).

از سنت گرایانی که به هنر دوران متجدد توجه نموده‌اند، می‌توان به دکتر سیدحسین نصر اشاره کرد، که بر مبنای اندیشه سنت‌گرایانه خویش، هنر دوران متجدد را مورد نقد و بررسی قرار داده است. برای بررسی مباحث مورد نظر، کتاب‌ها و مقاله‌های متعددی از دکتر نصر مورد ارزیابی قرار گرفته است، که می‌توان به جوان مسلمان و دنیای متجدد، معرفت و معنویت، نیاز به علم مقدس و... اشاره نمود.

در این مقاله به این پرسش‌ها پاسخ خواهیم داد: از دیدگاه دکتر نصر، تعریف و ویژگی‌های هنر زیبا چیست و چه نسبتی با فرهنگ مدرن غرب دارد؟ دکتر نصر در بررسی مفهوم هنرهای زیبا به چه هنرهایی اشاره دارد؟ و چه نقدهایی بر هنرهای زیبا بیان نموده است؟

در مقاله‌های مرتبط با اندیشه و نگاه سنت‌گرایان و دکتر نصر، کمتر به هنرهای زیبایی دوران متجدد پرداخته‌اند. با توجه به بررسی‌های انجام شده از پژوهش‌هایی که به دیدگاه دکتر نصر در باب هنر متجدد پرداخته شده می‌توان به مقاله سنجش هنر قدسی - معنوی در اندیشه دکتر نصر از منوچهر دین‌پرست (۱۳۸۵) اشاره نمود. نگارنده در این پژوهش ادعان دارد معرفت مبتنی بر ایمان توأم با معنویت است، که در میان سنت‌گرایان به معرفت قدسی تعبیر میگردد. این امر از جایگاه ارزشمندی در اندیشه دکتر نصر برخوردار است و یکی از بسترهای مناسب اشاعه معنویت را هنر دانسته، هنری که معنویت، عبودیت و بندگی را به حیطة دستاوردهای تجسمی می‌کشانند. علاوه بر آن در مقاله «حکمت هنر اسلامی ایران از دیدگاه دکتر سیدحسین نصر» (ساناز کرمی؛ بهرام چم‌سورکی، ۱۳۹۴) نویسنده بیان می‌نماید که با پیدایش ادیان، معنویت از پشتوانه‌های معرفتی وحی و متون مقدس برخوردار شد. در منابع اسلامی این معرفت را حکمت مبتنی بر ایمان نامیده‌اند که بی‌نیاز از معرفت بشری است. دکتر نصر بعنوان عارف در دنیای متجدد، اشاره به این امر دارد که طریقت معنوی، طریقی است که آدمی با کمک آن از محدودیت‌های بشری تعالی

جسته و به وحدت حقیقی نزدیک می‌گردد. این روند در هنر که ساخته دست بشر و حاکی از وحدت و همسانی با زندگی است قابل مشاهده خواهد بود؛ به طوری که در فرهنگ ایرانی بعنوان فرهنگ اصیل سنتی قابل ادراک است.

در مقاله دیگری با عنوان «بررسی و نقد دیدگاه دکتر نصر در باب معماری اسلامی و ویژگی‌های آن» (امیرحسین فرشچیان؛ مرتضی شجاری: ۱۳۹۶)، نگارنده بر اساس نظرات دکتر نصر و نگرش وی درباره معنای اساسی سنت به بررسی و تعریف بنیادین معماری اسلامی می‌پردازد. همچنین در مقاله «هنر معنوی از دیدگاه سیدحسین نصر و تحلیل نگاره‌های شاهنامه بایسنقری» (منصور حسامی؛ محمد معمارزاده؛ غزاله واعظ موسوی، ۱۳۸۷) نویسنده با اشاره به تقسیمات و توضیحاتی که دکتر نصر از هنر بیان می‌دارد، سعی نموده تا با نگرشی متکی بر نظریات وی به تحلیل نگاره‌های ارزشمند شاهنامه بایسنقری در قرن ۹ ق. بپردازد. وی به این رهیافت دست یافت، که هدف هنر سنتی تجلی صفات الهی در زندگی بشر و باعث پیوند انسان و پروردگار خواهد شد؛ بنابراین نگارگری نیز با دریچه‌ای که به سوی عالم معنا می‌گشاید، هنر سنتی محسوب می‌گردد. با توجه به بررسی‌های انجام شده در کتاب‌ها و مقاله‌های مرتبط، تاکنون مفهوم هنرهای زیبا در اندیشه دکتر نصر به صورت مجزا مورد مطالعه قرار نگرفته است. نوآوری پژوهش حاضر، بررسی عمیق‌تر مفهوم هنرهای زیبا در اندیشه دکتر نصر است، این نوشتار، با روش گردآوری اسنادی و تحلیل محتوا صورت گرفته است.

۱. سنت‌گرایان و دوران متجدد:

با شروع جریان مدرنیته در غرب از قرن هفدهم، پیشرفت‌هایی در زمینه علم و تکنولوژی آغاز گردید که با عنوان مدرنیسم (Modernism) شناخته شد، در مقابل مدرنیسم، مکتب سنت‌گرایی به عنوان یک جریان انتقادی شکل گرفت. تقابل سنت و تجدد در عصر متجدد بصورت تقابل علوم سنتی (Traditional sciences) و علوم جدید (Modern science) تجلی یافت. سنت‌گرایان، دوران متجدد را توأم با معرفت دنیوی که به امور ظاهری متمرکز است، مرتبط دانسته‌اند (نصر، ۱۳۸۲: ب: ۱۷). در اندیشه سنت‌گرایان، دنیای متجدد توأم با عصر ماده‌گرایی (Materialism) است که در آن به امور مادی توجه خاصی شده است. آنان اعتقاد بر این اصل

دارند که این تحولات در غرب تا به امروز، در ادیان به طور گسترده با ایدئولوژی‌ها، فلسفه‌ها و سایر نهادها که ماهیت غیر دینی و دنیاگرایانه داشته، همراه است و با آنچه مرتبط با اقتدار دین و مشروعیت آن بوده، به مبارزه برخاسته است (گنون، ۱۳۹۲: ۱۱۸ - ۱۱۹). به نوعی نگرش اصالت دنیا که ماحصل دوران متجدد است؛ بیش از سایر امور، فلسفه و سپس علم را از حیطة دین جدا کرد و پس از آن همه نهادها و آرا دوران قرون وسطی که فحوا و معنایی دینی داشت را از این حیطة مجزا ساخت (نصر، ۱۳۹۸: ۲۰۶). به فراخور این تحولات، مدرنیته با خود جهانی را ساخته که معنویت زدایی در آن حاکم است و امور مقدس در حاشیه قرار گرفته به طوری که شناختی از آن صورت نگرفته است و به خیال خود، جهان و همه متعلقات آن را به سمت پیشرفت سوق می‌دهد و انسانی را شکل می‌دهد که در رقابت با خداوند، خواهان سلطه بر نظام هستی است (نصر، ۱۳۸۰: ۲۲). با این حال، آنچه در اندیشه آنان مهم انگاشته می‌شود، پیدایی فلسفه در غرب است. با این که معنای اولیه فلسفه، دوستداری حکمت (Love of Wisdom) است؛ اما در ادامه آنچه از خود بر جای گذاشت انحرافی بیش نبود، به طوری که در این فرآیند فلسفه (Philosophy) جایگزین حکمت (Wisdom) شد. این دو مقوله توأم با تمایزهایی است که از بارزترین آن می‌توان به ارتباط فلسفه با امور دنیوی و دوری جستن از هر آنچه ماهیت دینی دارد و در مقابل به حکمت مرتبط با اصل حقیقت و روحانیت، اشاره نمود. این مرحله گذار خود به عنوان هدف در نظر گرفته شد. که توأم با نادیده گرفتن ماهیت حقیقی حکمت و معرفت است به عبارت دیگر حکمت کاملاً انسانی جای حکمت حقیقی، سنتی و فراانسانی را گرفت (گنون، ۱۳۸۷، ۲۵-۲۷). با توجه به تحولات بنیادین این عصر می‌توان به نقش هنر در هبوط انسان مادی در دنیای متجدد اشاره کرد. در اندیشه سنت‌گرایان نقش هنر به صورت عنصری بنیادی و محوری بوده است، از این حیث که، هنر دوران متجدد با عنوان هنرهای زیبا جلوه‌ای از مراحل نوین سقوط باطنی انسان از الگوی معنوی خویش است؛ زیرا هنر، پیش از عصر متجدد سرشار از ارزش‌ها و معانی دینی بود که انسان را در جهت حقیقت سوق می‌داد، با ورود به دوران متجدد هنر این دوران (هنرهای زیبا) از عوامل عمده دور ماندن از اصل حقیقت انسان محسوب می‌شد (کوماراسوامی، ۱۳۸۹: ۱۵۹)؛ زیرا انسان ساخته دست خویش را با خویشتن یکسان دانسته است (نصر، ۱۳۸۰،

۵۰۱-۵۰۰). به نوعی هنر عصر متجدد در اندیشه سنت‌گرایان، توأم با تأویل‌های معنوی، رو به زوال رفته است و به فراخور آن، به دگردیسی کاملی که در آگاهی مذهبی نسبت به هنر ایجاد شده، اشاره می‌کنند. به هر ترتیب، سنت‌گرایان هنرهای زیبا را ماحصل زمانه و نتیجه مقتضیات اجتماعی تصور می‌نمایند؛ زیرا نوآوری موجود در هنر عصر متجدد که رکن اصلی هنرهای زیبا است، با تناسب و هماهنگی با روح زمانه خویش شکل می‌گیرد. (گنون، ۱۳۸۷: ۲۹)

۲. دکتر نصر و دوران متجدد

دکتر سیدحسین نصر، اسلام‌شناس برجسته‌ای که در میان سنت‌گرایان زنده، بیشترین شهرت را در محافل دانشگاهی دارد، در تهران متولد شد. وی پس از دوران جوانی به سرعت خود را در مقام مرجعی معتبر در علم و فلسفه اسلامی تصویب و تثبیت نمود (الدومدو، ۱۳۹۵: ۱۲۸-۱۲۹). در اندیشه نصر، علم مقدس در دنیای متجدد کم‌اعتبار گشته، که این امر خود موجب جایگزینی علوم غریبه «Occult Science» بجای علوم و معارف معنوی (Spiritual sciences) شده، که توأم با ناچیز جلوه دادن علوم سنتی و مقدس است. وی نوع مواجهه علم جدید با علوم سنتی را که موجب برداشت‌هایی بی‌اعتبار از علم مقدس شد، جز لاینفک عصر مدرن می‌داند (نصر، ۱۳۸۲ الف: ۲۷۶). به همین علت دکتر نصر نسبت به علم جدید و دنیای متجدد، موضع نقادانه‌ای دارد، اما نه نسبت به خود علم جدید؛ بلکه نسبت به علم‌زدگی موجود در این عصر، که خود موجب شد عالم خارج، از عالم محسوسات دور بماند. علاوه بر آن هویت انسان و فلسفه وجودی او در دوران متجدد، مغفول واقع شد و از این طریق، موجب «بحران معنویت» (The Crisis of Spirituality) در این عصر گردید. دنیای متجدد، کل جهان بینی، مقدمات و مبانی و اصول آن اگر خیری در آن پدیدار شود، بصورت خیر عَرَضی است و خاستگاه ذاتی و درونی ندارد. به طوری که وی بیان می‌دارد: «عوامل سنتی ذاتاً خیر و عرضاً شر بوده‌اند، در حالی که عالم متجدد ذاتاً شر و عرضاً خیر است» (نصر، ۱۳۸۰: ۱۸۲). نصر، انسان متجدد را دور مانده از اصل حقیقت می‌داند، زیرا انسان بصیرت خویش را که در نظر علم قدسی همان مثال است، با مفهوم ذهنی آمیخته و امر انضمامی که توأم با امور مابعدالطبیعه است را به مرتبه مادی تنزل داده؛ در نتیجه این امر، امور مادی قهراً تداعی‌کننده امر انضمامی و مابعدالطبیعه است. برابر دانستن اشیاء مادی با امور

انضمامی، نه تنها اشاره به بی‌اعتباری صورت در مقابل ماده در مرتبه مادی دارد، بلکه خود نیز موجب بی‌ارزش جلوه دادن امور جسمانی و مادی به عنوان یک منبع شناخت خواهد بود (نصر، ۱۳۸۰: ۵۰۷).

بنابراین تحولات دوران متجدد را می‌توان در هنر این عصر مشاهده نمود. دکتر نصر هنر این دوران را عاری از هرگونه رابطه باطنی و حکمت ذوقی می‌داند، بطوری که آن را هنر عامیانه‌ای در نظر گرفته، که تصویر انسان مادی دور مانده از حقیقت را در عالم خارج به تصویر کشاند. وی انسان را در فرایند هنر دوران متجدد، در جایگاه خدا دانسته است؛ به همین دلیل فرآیند خلاقانه انسان را وسیله‌ای برای یادآوری و فرایند درونی‌سازی نمی‌داند؛ بلکه این روند را وسیله‌ای برای دور ماندن هر چه بیشتر انسان از اصل و مبدأ کلی دانسته، که این امر موجب تحریف حقیقت انسان به عنوان صورت خدا و مبدل شدن آن به اصالت ذهن فردگرایانه می‌شود. در اندیشه دکتر نصر اصالت ذهن انسان متجدد، نهایت فاصله ممکن را از صورت خداگونه انسان دارد. هنر آفریده ذهن انسان متجدد، به هیچ وجه جایگاه انتقال معرفت یا رحمت نخواهد بود.

۳. روند تحولات هنر در دوران متجدد

سیدحسین نصر در ارتباط با هنر تمدن اروپای متجدد، بیش از هر چیز اشاره به این امر دارد، در این عصر، با هنری مواجه خواهیم بود که بازتاب دهنده تحولات و بحران‌های فرهنگ غرب در دوران جدید است (نصر، ۱۳۹۸: ۳۱۳). از سوی دیگر آن را از عوامل شکل دهنده فضای فرهنگی جدید غرب نیز می‌داند؛ درواقع وی نقش هنر دوران مدرن که از آن با مقوله هنرهای زیبا یاد می‌کند، در ایجاد فضای فرهنگی جدید بعنوان اصلی اساسی نامبرده است (همان). در همین رابطه به بررسی هنر مغرب زمین از دیدگاه دکتر نصر می‌پردازیم:

۳-۱. هنر غرب تا دوران رنسانس

دکتر نصر در ارتباط با هنر غرب تا دوران رنسانس اشاره به این امر دارد که هنر این دوران وجهه سنتی خود را به خوبی حفظ نمود؛ یعنی هنر سنتی غرب، دقیقاً به همان صورت که جوانب سنتی را محفوظ نگه داشت، بر برخی اصول دینی و الهی نیز تکیه کرده است. به نوعی خصلت بارز هنر

سنتی این دوران نه تنها در وحی است، بلکه در فنون و آداب و روش‌های حرف که از نسلی به نسل دیگر منتقل شده، از عوالم فراتر از جهان انسانی به صورت الهی و معنوی، نشأت گرفته است. وی معتقد است این روند تنها با ظهور عصر رنسانس اروپا، از تمدن سنتی مسیحی خود گسست و این گسست و کمرنگ شدن معنویت، بیش از آن که خود را در زمینه‌های دیگر ساختار جامعه نمودار کند، در عرصه هنر تجلی یافته است (همان: ۳۱۳-۳۱۲).

۲-۳. هنر غرب پس از دوران رنسانس

دکتر نصر در روند تحولات هنر مغرب زمین که با ظهور رنسانس بوجود آمد، بیان می‌دارد، بیش از آن که هنر این دوران زیبایی‌های معنوی، هنر سنتی مقدس و الهی قرون وسطی را باز نماید، زیبایی‌های زمینی و این جهانی عوالم انسانی را جلوه‌گر می‌سازد (نصر، ۱۳۹۸: ۳۱۳). وی هنر امروزی و رایج در دنیای غرب و عمدتاً غرب جغرافیایی را مبتنی بر نظم فردی دانسته است، تا نظم عمومی موجود در تمدن‌های سنتی. در واقع هنر این دوران، هنری است براساس انسان محوری (Anthropocentrism) تا خدامحوری (God-centered)؛ که این امر خود نمایانگر سقوط آدمی از معیار الهی و مقدس خویش است. زیرا آدمی خود را با آنچه می‌سازد، مورد شناخت و ارزیابی قرار می‌دهد (همو، ۱۳۸۸: ۲۱۲). هنر دوران متجدد با تمرکز بر ذهن‌گرایی، انسان را در جایگاه خدا به طوری که انسان را که گویی خداست، به تصویر می‌کشد البته تصویر خداگونه‌ای که هرآنچه توأم با معنویت و الوهیت است را از وی می‌زداید (همان: ۲۱۵). در تلقی سنت‌گرایانه دکتر نصر، هنر اومانستی (Humanist) این دوران، موضوعات انسانی را به وجه روانشناختی و ناتورالیستی «Naturalistic» نزدیکتر می‌کند. این روند را در نقاشی دوران متجدد می‌توان به خوبی مشاهده نمود. با این تغییرات، خصلت سنتی در هنرهای غربی به دست فراموشی سپرده شد. این تحولات نخست در هنر رنسانس ایتالیا، سپس در آلمان و در سایر کشورهای اروپایی (European) رشد و نمو یافت. در این رویکرد در قلمرو جهان غیرسنتی، بیان هنری مطابق با آن را هنر دینی (Religious art) می‌نامند اگرچه روش اجرا و زبان آن تهی از هرگونه وجهه سنتی قرون گذشته است (همو، ۱۳۸۰: ۵۲).

۴. منزلت فرم هنری در دوران متجدد

با توجه به آنچه پیشتر نسبت به روند تحولات هنر در دوران متجدد اشاره شد، دکتر نصر اذعان دارد فرم اثر هنری نیز متأثر از این تغییرات دستخوش دگرگونی قرار خواهد گرفت، در اندیشه وی، «دوران مدرن که در محاصره یک علم کمی است، معنای فرم به جهتی که شامل حقیقت یک شیء گردد، تقریباً از بین رفته است». همچنین در ادامه بیان می‌دارد: «مطابق اندیشه ژرف‌بینانه صورت-ماده‌انگاری (materialistic view) ارسطویی که به نمایش متافیزیک هنر می‌پردازد...، فرم عرضی شیء نیست، بلکه تعیین‌کننده حقیقت آن است» (همو، ۱۳۸۸: ۲۱۶). در واقع وی از دیدگاه صورت-ماده‌انگارانه، فرم اثر را حقیقت مثالی یک شیء در سطح مادی دانسته است، که به عنوان فرایند باطنی و به طور صعودی به سوی ذات بی‌صورت شیء سیر می‌کند. با وجود این، وی انسان عصر حاضر را موجودی دانسته که قدرت شهودی خویش را از دست داده و واقعیت ملموس و آنچه را که معرفت مثالی و ایده می‌نامند را با مفهوم ذهنی اشتباه می‌گیرد و تفکیک این امر برایش غیرقابل تشخیص است. در نتیجه، امور ملموس و عینی را تا سطح وجودی مادی تنزل می‌دهد (همان: ۲۱۶ و ۲۱۸). نگرشی که نهایتاً به فرمالیسم هنری (Artistic formalism) با تکیه بر اصول حسی و زیبایی‌شناختی انجامیده است (گات، ۱۳۸۶: ۷۰).

۵. مفهوم هنرهای زیبا در عصر متجدد

با ورود به دوران رنسانس، امور مقدس، حقیقت و معنویت به عنوان الگوی اولیه دوران اخیر، به فراموشی سپرده شد (کوماراسوامی، ۱۳۸۹: ۱۵۸). دکتر نصر، عصر متجدد را متمرکز بر فرد و فردگرایی و هر آنچه مرتبط با درونیات انسان همچون عقل و احساس دانسته است (نصر، ۱۳۸۱: ۲۹۷). همراستا با این تحول، الگوی اولیه این عصر در همه امور از جنبه فوق بشری و زبان رمزی جهان معنوی فاصله گرفته و به جنبه‌های ناسوتی و دنیوی معطوف گشته است. این روند در هنر عصر متجدد، ماحصل تفکر انسانی، که خود را مستقل از جهان پیرامونی می‌انگارد و در وجود خویش قدرتی برتر نمی‌پذیرد، تجلی یافته است (همو، ۱۳۸۵: ۴۹۴). به فراخور آن وی هنر این عصر را هنر ناسوتی (Nasut Art) (غیر سنتی) یا هنر زیبا می‌نامد، فلسفه به وجود آمدن اصطلاح

هنرهای زیبا آن است که با شروع دوران متجدد، هنر از زندگی انسان جدا شده و جای خود را به محصولات تزئینی و ماشینی داده است (رحمتی، ۱۳۸۳: ۵). طبق این اصل می‌توان هنر زیبای عصر متجدد را اینگونه بیان نمود: فردگرایی بدون نظم و قاعده مشخص، دلمشغولی نسبت به نوآوری، خلاقیت و اصالت زیبایی‌شناختی که نسبت به کارکردهای اخلاقی، تعقلی و معنوی هنر که در ادوار پیشین جزء لاینفک آن محسوب می‌شد؛ بی‌اعتنا گشت. این روند تأکید بر منشأ فردگرایانه و دنیوی هنر زیبای عصر متجدد دارد (الدومدو، ۱۳۸۹: ۲۵۶). بدین رو غایت هنرهای زیبای عصر متجدد را می‌توان در جنبه ظاهری و زیبایی‌شناسانه اثر دانست که خود توأم با احساسات و درونیات خالق اثر است (کوماراسوامی، ۱۳۸۹: ۱۵۸). مخاطب در ارتباط با هنرهای زیبای عصر متجدد، با فقدان ادراک معنوی مواجه خواهد شد که این امر به تفتن و سرگرمی مخاطب در مواجهه با اثر هنری می‌انجامد (همو، ۱۳۸۳: ۲۵۹). در واقع هنر زیبا تنها بخش محدودی از زندگی انسان عصر متجدد را به خود اختصاص می‌دهد.

علاوه بر تحولات ایجاد شده در هنر عصر متجدد، از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر هنر این دوران، می‌توان به تکنولوژی اشاره نمود به طوری که این امر را می‌توان به عنوان دغدغه اصلی دکتر نصر در عصر متجدد، که تکنولوژی (Technology) متأثر از علم مدرن است، دانست. وی تکنولوژی حاصل از علم مدرن را خنثی و کاملاً بی‌طرف نمی‌داند (نصر، ۱۳۹۱: ۹۰). از دیدگاه وی برای رفع معضل جوامع با تکنولوژی عصر متجدد، اولین موضوعی که باید در نظر گرفته شود این است که تکنولوژی حاصل از علم مدرن «خنثی» و بی‌طرف نیست. در اندیشه ایشان تکنولوژی متأثر از علم مدرن و علم مدرن نیز خالی از نظام ارزشی نیست، لذا بی‌طرف انگاشتن تکنولوژی امری ساده‌انگارانه است (همان: ۹۰). دکتر نصر معتقد است استفاده درست و بجا از تکنولوژی مدرن عاری از اشکال نخواهد بود. زیرا به طور مثال رانندگی با خودروی شخصی علاوه بر آلودگی هوا موجب لطمه به طبیعت می‌شود و این امر منتج به گرم شدن کره زمین خواهد شد. بنابراین مسئله استفاده خوب یا بد از تکنولوژی نیست بلکه مسائل دیگری نیز دخیل هستند. در واقع تکنولوژی عصر متجدد به همراه فرهنگ تکنولوژیکی، در تضاد با جنبه‌های متعالی در جوامع سنتی که همه امور زندگی انسان و علاوه بر آن دست ساخته‌های بشر بعنوان دست ساخته‌های سنتی

که بر هنری خلاقانه مبتنی هستند و خلاقیت خدا را به عنوان صنعتگر اعلی آشکار می‌نماید، است (همان: ۷۲). هنرهای سنتی که به صورت فراگیر توسط افراد تولید می‌شدند به اقلامی انبوه با هدف صرفاً کاربردی یا تزئینی مبدل شده‌اند و هرگونه جنبه زیبایی‌شناسانه در آنها کپی برداری صرف خواهد بود و فرایند تولید محصول و بازآفرینی تصنعی، به ناب‌ترین معنای کلمه جلوه‌گر خواهد شد (همان: ۸۷-۹۰). با ورود به دوران متجدد که ماحصل آن تکنولوژی مدرن است، موجب زدودن معنویت در همه امور زندگی انسان بخصوص خلق اثر هنری شده است. این امر موجب فقدان هنرها از اصالت خویش و مبدل شدن آنها به شی ماشینی (Machine object) و کالای صنعتی (Industrial goods) گردید بدین رو فرصت تعالی بخشی روح معنوی از انسان زدوده شد. به فراخور آن حرفه هنرمندان و پیشه‌وران سنتی از رونق افتاد و جای آن را هنر متجدد یا به اصطلاح هنرهای زیبا گرفت. هنرهای زیبا جنبه‌های تکنولوژیکی عصر خویش را آشکار می‌نماید، می‌توان بیان کرد تکنولوژی مدرن با تکنولوژی‌های قرون پیش که در هر عصری به فراخور آن زمان متجلی می‌شدند کاملاً متفاوت است؛ زیرا هیچ‌گاه تکنولوژی‌های پیشین رابطه میان بشریت و معنویت بر هم نمی‌زد، اما تکنولوژی مدرن علاوه بر این که این رابطه را کم رنگ نمود، موجب از بین رفتن روح معنویت و خلاقیت در انسان شده است (همان: ۹۱) روند تحولات هنر دوران متجدد را آن گونه که دکتر نصر اشاره می‌نماید در هنرهای زیبای این عصر مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۱-۵. هنرهای تجسمی

دکتر نصر در اشاره به عصر متجدد و ظهور هنرهای زیبای این دوران اذعان دارد در زمینه نقاشی، اهمیت و منزلت آن در هنر غربی بیش از هنر اسلامی (Islamic art) است (همو، ۱۳۹۸: ۳۱۲). وی مرکزیت نقاشی را در این عصر، به دلیل سبک و سیاق هنری پیش از هر چیز دیگر بیانگر روح انسان غربی دانسته است. دکتر نصر این دوران را توأم با ظهور هنرمندان و نوابغ نام‌آوری همچون رافائل (Raphael)، میکل آنجلو (Michael anglo) و لئوناردو داوینچی (Leonardo Da Vinci) می‌داند. به فراخور این تحولات، آنان بیش از آنکه زیبایی‌های معنوی را در تصاویر جلوه‌گر سازند، به زیبایی‌های زمینی و این جهانی توجه خاصی داشتند در واقع در تصاویر خود

انسان را در مرکز طرح هستی قرار دادند. اگرچه عنایت به موضوعات دینی، در هنر رنسانس (Renaissance Art)، که شروع این عصر و بن‌مایه و شالوده اصلی هنر مدرن است، تماماً متوقف نشد، اما این هنر روند سنتی قرون پیشین خود را طی نکرد (همان: ۳۱۴-۳۱۳). بطور مثال دکتر نصر، به نقاشی‌هایی همچون مریم عذرا که توسط نقاشان برجسته رنسانس به تصویر کشیده شد، اشاره نمود (همو، ۱۳۸۰: ۴۹۵). این نقاشی‌ها نمایانگر خصوصیات و جنبه‌های زیبایی‌شناسی‌اند و آن تمثال‌هایی از مریم که مطابق قواعد سنتی قرون گذشته به تصویر کشیده می‌شدند، در آن جای نمی‌گیرند. علاوه بر آن نقاشی‌های مریم یا مسیح که در رنسانس و پس از آن کشیده شده‌اند، با این که در محراب‌های کلیساها به کار رفته است، از نوع هنر دینی دانسته است نه هنر مقدس (Sacred Art) (همان: ۵۳). بین هنر دینی و هنر مقدس تمایزهایی موجود است که می‌توان به ارتباط و تعلق هنر مقدس به عالم قدسی که فهم آن بدون ورود به آن عالم میسر نخواهد بود اشاره نمود. به عبارتی دیگر، از طریق هنرهای مقدس تحول کامل و رستگاری دینی در صورتی میسر خواهد شد که بتوان به عالم قدسی و معنوی این هنرها راه یافت. هنر مقدس حضوری دارد که باید در ما نفوذ کند و یاریمان رساند تا از وجهه زمینی به فراسوی قلمرو این جهانی تعالی یابیم (همو، ۱۳۸۵: ۳۵۰-۳۵۱). این هنر در تمدن سنتی از اهمیت بسزایی برخوردار است زیرا به واسطه نمادهای موجود، کل وجود فرد را مخاطب قرار می‌دهد، نه ذهن تنها را. بدین طریق این هنر در به فعلیت رساندن تعالیم سنت یاری خواهد رساند (الدومدو، ۱۳۸۹: ۲۵۲-۲۵۳). در مقابل هنر مقدس، با هنر دینی مواجه خواهیم شد که در حقیقت به عنوان مقوله‌ای هنری در قلمرو مدرنیسم و به خصوص تمدن اروپای مدرن در قرن پانزدهم، آغاز شد. این هنر بیش از هر چیز، مبتنی بر انسان محوری است تا خدامحوری؛ و به عنوان هنر اومانستی متمرکز بر روان‌شناختی نمودن هر آنچه مرتبط با موضوع عرفانی و طبیعت‌گرایی است. از این رو زبان هنر غربی از خصلت سنتی فاصله گرفت، این روند در هنرهای تجسمی به خصوص نقاشی قابل مشاهده است (نصر، ۱۳۸۰: ۵۲-۵۳).

با توجه به تحولات هنری دوران متجدد، در اندیشه دکتر نصر هر عصری اسلوب و سبک‌های مختص به خود را ایجاد نمود، به فراخور آن هنرهای زیبای غرب از جنبه‌های معنوی فاصله گرفته

است. سبک‌های نقاشی رنسانس در ایتالیا و شمال اروپا، موجب شکوفایی عده زیادی از هنرمندان مشهور شد و عرصه را برای ظهور سبک موسوم به کلاسیسیسم (Classicism) گشود و مسیر تقلید از سبک کلاسیک (Classic) کهن را که خود بر تعادل و تناسب طبیعی اندام انسان یا هر موجود دیگری است، هموار ساخت. در این باب دکتر نصر به نمونه‌هایی از سقوط هنری در یونان باستان اشاره نمود:

«هنگامی که بعد شهودی سنت یونانی رفته رفته کمرنگ شد و هنر یونانی، به جنبه‌های این جهانی و اومانیستی نزدیک شد، توسط افلاطون که به هنر سنتی مقدس مصر باستان، با آن ارزش و اعتبار والایش معتقد بود، مورد انتقاد قرار گرفت» (همو، ۱۳۸۸: ۲۱۴).

وی اذعان دارد پس از آن که کلاسیسیسم به اوج رسید سبک هنری به طبیعت‌گرایی مفرط یا ناتورالیسم (Naturalism) سوق یافت، بعدها در قرن سیزدهم/ نوزدهم جنبش رمانتیک (Romantic Movement) به عنوان عکس‌العملی در مقابل افراط‌گرایی این مکتب شکل گرفت و تلاش کرد تا از تمایلات عقل‌گرایانه و طبیعت‌گرایانه دوران کلاسیک فاصله بگیرد. علاوه بر سبک‌ها و مکاتب نامبرده، دکتر نصر در خلال دوره رمانتیک (romantic) به مکاتب هنری جدید و روش‌ها و نگرش‌های نو اشاره نمود که در استفاده از رنگ‌ها و نور شکل گرفتند. از مهم‌ترین این مکاتب، می‌توان به سبک امپرسیون (Impression) اشاره کرد، اما این سبک یا مکتب را زمینه‌ساز ایجاد سبک‌های دیگر همچون پست‌امپرسیونیسم (Post_Impressionism)، اکسپرسیونیسم (expressionism)، کوبیسم (Cubism) که در نهایت موجب فرو ریختن چارچوبها و قالب کلاسیک شد، دانست. از نظر وی تغییر و دگرگونی و شکست تصاویر در سبک کوبیسم و سورتالیسم (Surrealism) (فراواقع‌گرایی) با توجه به اندیشه انسان‌گرایانه، عقل‌گرایانه و تجربه‌گرایی دوران متجدد صورت گرفت، به فراخور آن بجای باز نمودن امر متعالی و والا، این روند، سیر نزولی و دنیوی به خود پذیرفت. دکتر نصر این امر را مجرای برای طرح عناصری دانسته که نشانگر عقل‌گریزی و روان‌شناسی‌گری عصر متجدد است. در واقع وی شکست عناصر تصویری را همچون روزنه‌ای برای ورود به حقیقت مطلق

ندانسته، بلکه آن را تا حدود زیادی عاملی برای بروز عناصرِ نفسانی نزول یافته و در نتیجه در پیچه‌ای در جهت ورود امور غیرانسانی انگاشته است. در میان هنرمندان متجدد افرادی چون کاندینسکی و موندریان تلاش نموده‌اند تا با سبک و سیاق سنتی هنر آشنا شوند و خود را همراستا با آن قرار دهند. لیکن آنها در هنرشان به معنویت به معنای حقیقی نرسیدند و تنها به ایجاد هنر فردگرایانه و نفسانی مطابق با عصر خویش دست یافته‌اند (همو: ۱۳۸۱، ب، ۶۶-۶۵).

در واقع با گذر زمان و تحولات مدرنیته، آنچه در هنرهای تصویری یا نقاشی بدون تغییر باقی ماند، شمایل‌نگاری در محافل کاملاً دینی مثل کلیساها است، در حالی که جریان هنر غرب به طور جدی در جهتی خلاف گذشته خود سیر می‌کند و تحولات عظیمی را از سر گذرانده است. دکتر نصر این امر را توأم با تغییر بی‌وقفه مدهای فرهنگی یاد کرد که در طی این زمان نتوانسته سبکی با مقبولیت عام ایجاد نماید (همو، ۱۳۹۸: ۳۱۶-۳۱۵).

۲-۵. معماری

در اندیشه سنت‌گرایانه دکتر نصر پس از دوران رنسانس، تحولات اساسی در هنرهای زیبای عصر متجدد ایجاد شد، معماری تحت تأثیر این تغییرات دستخوش تحولات عمده‌ای شد. به طوری که این هنر روند هنر سنتی قرون گذشته را طی نکرد، برای مثال می‌توان به بنای جدید واتیکان، بعنوان مرکز مذهب کاتولیک که تا روزگار ما باقی مانده اشاره نمود. این بنا به جای بنای قدیمی ویران شده در دوران رنسانس ساخته شد، که در آن زیبایی‌های معنوی و الهی کلیساهای جامع قرون وسطایی وجود داشت، اما در عصر حاضر فضای قصری را تداعی می‌کند که ویژگی‌های دنیا مداری و انسان‌گرایی (اومانستی) عصری که در آن جای گرفته، کاملاً آشکار است (همان: ۳۱۳). دکتر نصر به سبک‌های معماری به ظهور رسیده در عصر متجدد اشاره دارد، که مدهای فرهنگی و تفکرات فلسفی مطابق با سلاطین روز را باز می‌نمایانند. به طوری که وی قرون یازدهم/دوازدهم و هفدهم/هجدهم را زمان بروز تمایلات عقل‌گرایانه و طبیعت‌گرایانه حاکم بر آن دانسته است، این امر توأم با تقلید از الگوهای کهن یونان و روم باستان خواهد بود و در قرن سیزدهم/نوزدهم جنبش روماتیک (Romantic movement) در صدد احیای هنر گوتیک (Gothic art) و برخی دیگر از سبک‌های روماتیک‌تر در معماری است. دکتر نصر روند این جریان را در

عصر حاضر به صورت «انتزاعی (Abstract)» تر و «کارکردی (Functional)» تر در معماری مکتب باوهاوس (Bauhaus) آلمان و سایر جنبش‌های دیگر دانسته که در نهایت این امر، طی چند ساله اخیر به پست مدرنیسم (Post_modernism) انجامید. به رغم همه تحولاتی که از عصری به عصر دیگر رخ نمود، پدیدارهای هنری سنتی قدیمی تر، بخصوص در زمینه معماری که می‌توان به حضور مستمر سبک‌های گوتیک و روماتیک و نوردیک (Nordic) در مناطق گسترده همچنان باقی مانده، اشاره نمود. علاوه بر آن به سبک‌های معماری قرن چهاردهم و بیستم برخی از شهرهای غربی که به صورت بناهای زیبایی گوتیکی، همچون کلیسای جامع واشنگتن در شهر واشنگتن، ساخته شده است، اشاره نمود. به جای تأکید و به کارگیری سبک‌های گذرای دوره‌های متفاوت، از سبک سنتی گوتیک تقلید نموده که دارای تاریخی طولانی و از منبعی فرا انسانی الهام گرفته است (همان: ۳۱۳-۳۱۴). دکتر نصر معماران برجسته قرون گذشته را افراد متجددی می‌دانست که جهان بینی سنتی و هر آنچه مرتبط با آن را، نادیده می‌انگاشتند که در پی هماهنگی و زیست با روح زمان (Zeitgeist) خویش بودند، این امر خود میراث برجسته فلسفه قرن نوزدهم اروپا بود. وی بیان می‌دارد آنان در مقابل هم مسلکان قرون وسطایی خویش قرار داشتند که در پی روح قدسی بودند. آنها به واسطه اندیشه درونی و همچنین اصول و قواعد بیرونی، به طور مداوم از اندیشه و سبکی به اندیشه و سبک دیگری سیر می‌کردند و از «تاب بودن کارکرد» و «سادگی و یکدستی فرم‌ها» به عنوان عناصر شکل‌دهنده معنوی تأکید می‌ورزیدند. دکتر نصر دست ساخته‌های معماران پیشین را مشابه جعبه‌هایی شیشه‌ای و محیط‌های غیر انسانی دانسته که از لحاظ محیطی و انسانی، عذاب آور و غیر قابل تحمل است. وی از این افراد به عنوان استثناء دوران خویش یاد کرد که هر آنچه از آنان بر جای مانده رایحه‌ای انسانی را به مشام می‌رساند (همو، ۱۳۸۱ ب: ۶۹).

با وجود این، تداوم و استمرار سبک‌های سنتی معماری در عصر حاضر در مقایسه با سبک‌های نوظهور که بخش عمده معماری غرب و مناطق غیر غربی را فرا گرفته، جنبه ثانوی و حاشیه‌ای دارد (همو، ۱۳۹۸: ۳۱۴-۳۱۳؛ ۱۳۸۰: ۵۴) دکتر نصر باز خورد نهایی معماری عصر حاضر را، معماری انسان‌گرایانه با جنبه‌های غیر انسانی می‌داند، وی این امر را نه به این معنا که معماری از جنبه

شخصی و فردی فراتر می‌رود، بلکه به این معنا که از جنبه فردی و انسانی نازل تر شده، دانسته است (همو، ۱۳۸۱: ۶۹).

۳-۵. شعر

دکتر نصر، معتقد است در روند تحولات هنری دوران متجدد، شعر نسبت به سایر هنرهای ذکر شده همچون هنرهای تجسمی و معماری گرایش کمتری به عوامل پیرامونی، اقتصاد بیرونی، اصول و قراردادهای اجتماعی دارد (همو، ۱۳۹۸: ۳۲۷-۳۲۸) با توجه به خصائص موجود در شعر، عصر حاضر بستر مناسبی جهت ایجاد شعر با ویژگی سنتی و معنوی خواهد بود. این نوع سبک شعری در آثار الیوت (Elliott)، و همچنین در آثار دلبیو، بی، پیتز (W. B. Pitts) دیده می‌شود. پیتز با استفاده از زبان نمادگرایانه (Symbolic language)، به معنای سنتی امور که حیطة گسترده‌ای را در بر می‌گیرد، راه یافت. علاوه بر آن دکتر نصر از فریتهوف شوان و مارتین لینگز نیز یاد می‌کند که اشعاری توأم با رایحه معنوی و خصلت سنتی سروده اند. اگرچه وی دوران متجدد را تحت سیطره روحيات تقدس‌زدایی شده می‌داند، این امر موجب کم‌رنگ شدن زبان نمادپردازانه [رمزی] شده است. دکتر نصر روند شعر سنتی در عصر حاضر غرب را به گونه‌ای که در جوامع غیر غربی متداول است، ندانسته است. او اشاره می‌کند شعر در دوران متجدد در حاشیه جای گرفته به طوری که حضور کم‌رنگ آن در همه امور حتی گفتارهای عمومی در تاریخ غرب احساس می‌شود (همو، ۱۳۸۱: ۶۳).

۶. نقد دکتر نصر به هنرهای زیبای دوران متجدد

دکتر نصر، نقد مدرنیسم را وظیفه تمام متفکران الهی و اسلامی دانسته است. وی تنها به نقد نتایج و عوارض منطقی مدرنیسم بسنده نکرد، بلکه پایه‌های نظری اندیشه حاکم بر دوران متجدد را نیز متزلزل و بی‌پایه و اساس دانسته است. به نظر وی، فراموشی حقیقت الهی، غیر قدسی شدن معرفت بشری، جایگزینی خدامحوری با اوماننیسم و فقدان معنویت در همه عرصه‌های زندگی بشر در دوران متجدد به خوبی دیده می‌شود و هر آنچه مرتبط با معنویت است در این عصر کارکرد اجتماعی یافت، به طوری که فقدان امر قدسی و مقدس به سهولت قابل مشاهده است. دکتر نصر،

در نگاه نقادانه خود به هنر دوران متجدد معتقد است تحولات این دوران، پیش از هر چیز در هنر جلوه گر شده است. وی نگاه بسیار نقادانه‌ای به هنر دوران متجدد دارد علاوه بر نقد مبانی علم مدرن، نصر به نقد پیامدهای منفی و نتایجی که این علم در عصر مدرنیته به همراه داشت، پرداخته است. چرا که از نظر وی معماری، شهرسازی، هنرهای تجسمی و سایر هنرها و در زمینه‌های علوم، فلسفه و ادبیات تمدن اسلامی در اثر تسلط اندیشه و فرهنگ حاکم در غرب اصالت موجود در آنها یا از بین رفته و یا به طرُق دیگری استحاله یافته است (همو، ۱۳۹۸: ۱۱). در واقع دکتر نصر هنر غرب را در عین حال که شاخصه اصلی انگیزه‌های تحول یافته روح انسان غربی دانسته، آن را نشانه گوناگونی‌های موجود در جریان‌های غرب نیز می‌داند، که این امر کمک شایان‌ذکری به تصور و خودآگاهی انسان غربی از خویش کرده است. وی در نقد هنر دوران متجدد بیان می‌دارد میان هنری که انسان‌ها به تجربه به دست آورده‌اند و با آن یکی شده و زیست کرده‌اند و هنری که جنبه‌های معنوی و درونی آن وجه مادی به خود گرفت و خود را بر زمینه‌های مختلف هنری نمود داده است، نوعی کنش همسان و هماهنگ وجود دارد (همان: ۳۱۸). علاوه بر آن وی تحولات و از هم گسیختگی و شکسته شدن قالبها در سبک‌های هنری را مصادف با فرهنگ این دوران دانسته است (همان). در نتیجه، این فرایندها موجب سیر نزولی روان آدمی گشته، به طوری که این روند بخش اعظم هنر جدید غرب را فراگرفته است.

نتیجه‌گیری

از نظر دکتر نصر، هنر بستر مناسبی جهت گسترش معنویت و بروز سنت حاکم در تمدن سنتی است. در اندیشه وی هنر، عبودیت و بندگی را با دستاوردهای تجسمی به منصف ظهور می‌رساند. دکتر نصر اذعان دارد، سنت با روندی مساعد، در سرزمین‌های سنتی با علوم روز مواجه گردید و با ظهور مدرنیته متحول شد. به طوری که دوران متجدد، بعنوان یک جهان بینی نوظهور، امور مرتبط با الوهیت را نادیده گرفته و صرفاً به کارکردهای اجتماعی و روانی تنزل یافت. این امر موجب شکل‌گیری علم مدرن گردید که در آن هر آنچه از طریق حس قابل ادراک و قابل مشاهده باشد، علمی قلمداد می‌شود و آنچه در این حیطه جای‌نگیرد فاقد ارزش و اعتبار است. این امر خود باعث پیدایش یک جهان بینی مادی شد، که در آن انسان به عنوان یک موجود مادی و فاقد هرگونه

ارزش الهی در مرکز توجه قرار گرفت. این روند به سهولت در عرصه فرهنگ و هنر آشکار شد. دکتر نصر هنر دوران متجدد با عنوان «هنرهای زیبا» را عرصه‌ای جهت نمود تحولات این عصر می‌داند. هنرهای زیبا ماحصل زمانه خویش بوده و به نوعی با تکنولوژی و نوآوری‌های دوران همراستا است. تکنولوژی عصر متجدد، فرهنگ مختص به خود را که مخالف نفس آدمی به عنوان موجود فناپذیر و علاوه بر آن مخالف روابط معنوی بین انسان و اشیایی که در جوامع سنتی می‌سازد، مبتنی است. این امر در هنرهای زیبای دوران متجدد همچون هنرهای تجسمی، معماری، شعر و... به خوبی قابل مشاهده است. در اندیشه دکتر نصر، هنرهای زیبا دارای مشخصه‌های مختص به خود است، که می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. در هنرهای زیبا، موضوع یا وظیفه‌ای مورد اهتمام قرار گرفته که بدون توجه به سبک و روش اجرا، آن را جلوه گر خواهند نمود که در نهایت وجهه طبیعت گرایانه‌ای به خود می‌گیرند. این روند در سبک‌های نقاشی، بطور مثال: نقاشی طبیعت‌گرایانه از حضرت مسیح قابل رؤیت است.
۲. هنرهای زیبا عاری از هرگونه وجهه تمثیلی و فضای رمزپردازی است، به نوعی خاستگاه آن بشری صرف و بر ابعاد عَرَضی اثر هنری تأکید می‌ورزد.
۳. فرم هنرهای زیبا، با توجه به تحولات عصر مدرن دستخوش تحول و دگرگونی خواهد شد، در واقع فرم اثر هنری در سطح مادی و ملموس که صرفاً با جنبه عینی یک شیء سر و کار دارد، تنزل می‌یابد. انسان در ارتباط با فرم هنرهای زیبا از اصالت اثر هنری و حقایق موجود، دور مانده و صرفاً با دریافته‌های ذهنی خویش مواجه خواهد شد و آن امور را حقیقت اثر هنری در نظر می‌گیرد.
۴. هنرهای زیبای عصر متجدد که با عنوان هنر انسان‌گرا، نیز از آن یاد می‌کنند صرفاً الهام فردی و یا روان جمعی که هنرمند متعلق به آن است، را منتقل می‌کند و امور فراتر از آن (پیام عقلی و حکمت ذوقیه) را در بر نخواهد داشت.
۵. روند ساخت این هنرها از طبیعت ذاتی اشیاء کاملاً فاصله گرفته، علاوه بر آن انطباق و هماهنگی با طبیعت مواد اولیه مورد استفاده که به شکل و صورت خاصی درآمده اند، وجود

ندارد. بدین ترتیب، هنرمند در روند ساخت این هنرها صور ظاهری آن را مدنظر قرار خواهد داد.

۶. زیبایی موجود در هنرهای زیبا، تنها جلوه‌گری مرتبه نفسانی که با ظاهری‌ترین مرتبه وجود که همان مرتبه مادی، یا به نوعی واقعیت یک شی است، را در بر می‌گیرد. علاوه بر مشخصه‌های ذکر شده در هنرهای زیبا، دکتر نصر نقدهایی بر این هنرها دارد، وی در اشاره به جامعه سنتی همه چیز را در ارتباط با معنویت می‌داند، اما عصر متجدد و تکنولوژی مرتبط با آن، رابطه انسان با خدا را مختل نموده به فراخور آن زندگی بشر عاری از معنویت شد. وی اشاره به این امر دارد، از موضوعاتی که بشر در جامعه سنتی روح معنوی خویش را جلوه‌گر می‌کرد، هنر بود. اما عصر متجدد با تکنولوژی جدید و ماشینی کردن همه هنرها، این فرصت را از انسان زدود و بشر را از آن ساحت‌های معنوی دور کرد و جای آن را هنرهای زیبا گرفت. مفهوم اصطلاح هنرهای زیبا، اشاره به این امر دارد که هنر پس از انقلاب صنعتی در زندگی روزمره انسان و به نوعی فرایند ساخت اشیا (تولید، طراحی و پرداخت ...) از اصل و ذات اولیه دور مانده است. از این رو این هنرها از جنبه سودبخشی و فایده منفک شده و جای خود را به محصولات ماشینی داده است در صورتی که در جامعه سنتی مرزی میان هنر و تکنولوژی وجود نداشت و معنویت هنر در تکنولوژی (صنعت) آن دوران که تجسم روح و هنر بود، کاملاً مشهود است.

منابع

- آلدومو، کنت (۱۳۹۵) *سنت‌گرایی دین در پرتو فلسفه جاویدان*، ترجمه رضا کورنگ بهشتی، تهران: انتشارات حکمت.
- رحمتی، انشاءالله (۱۳۸۳) «درباره آموزه هنر سنتی»، *مجموعه مقالات هنر و معنویت*، تهران: انتشارات فرهنگستان هنر.
- کوماراسوامی، آناندا (۱۳۸۹) «ماهیت هنر عهد میانه»، *مجموعه مقالات فلسفه هنر مسیحی و شرقی*، صص ۱۵۷-۱۶۷، ترجمه امیرحسین ذکرگو، تهران: انتشارات فرهنگستان هنر.
- کوئین، ویلیام (۱۳۹۵) *یگانه سنت*، ترجمه رحیم قاسمیان، تهران: انتشارات حکمت.
- گات و بریس و دیگران (۱۳۸۶) *دانشنامه زیبایی‌شناسی*؛ ترجمه گروه مترجمان؛ تهران: فرهنگستان هنر.
- گنون، رنه (۱۳۸۷) *بحران دنیای متجدد*، ترجمه حسن عزیززی، تهران: انتشارات حکمت.

- گنون، رنه (۱۳۹۲) سیطره کمیت در دنیای متجدد، ترجمه علیمحمد کاردان، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- نصر، سیدحسین (۱۳۸۰) معرفت و معنویت، ترجمه انشاءالله رحمتی، تهران: پژوهش و نشر سهرودی.
- نصر، سیدحسین (۱۳۸۱) «سنت هنر و معنویت»، ترجمه امیر مازیار، سروش/اندیشه، ۱(۲): ۵۸-۷۳.
- نصر، سیدحسین (۱۳۸۲الف) جاودان خرد (مجموعه مقالات)، به اهتمام حسن حسینی، ج ۱، تهران: سروش.
- نصر، سیدحسین (۱۳۸۲ب) نیاز به علم مقدس، ترجمه حسن میاننداری، قم: موسسه فرهنگی طه.
- نصر، سیدحسین (۱۳۸۵) در جستجوی امر قدسی، گفتگوی رامین جهاننگلو با سیدحسین نصر، ترجمه سیدمصطفی شهرآیینی، تهران: نشر نی.
- نصر، سیدحسین (۱۳۸۸) معرفت و امر قدسی، ترجمه فرزاد حاجی میرزایی، تهران: فرزاد روز.
- نصر، سیدحسین (۱۳۹۱) اسلام، علم، مسلمانان و تکنولوژی، گفتگو با مظفر اقبال، ترجمه حسین کرمی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه.
- نصر، سیدحسین و دیگران (۱۳۹۸) جوان مسلمان و دنیای متجدد، تهران: طرح نو.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی